EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2025 07 01
COM(2025) 352 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

2024 m. metinė ataskaita. Devynioliktoji metinė ES paramos, teikiamos pagal 2006 m. vasario 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 389/2006, nustatantį finansinės paramos priemonę Kipro turkų bendruomenės ekonominei plėtrai skatinti, ataskaita

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

2024 m. metinė ataskaita. Devynioliktoji metinė ES paramos, teikiamos pagal 2006 m. vasario 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 389/2006, nustatantį finansinės paramos priemonę Kipro turkų bendruomenės ekonominei plėtrai skatinti, ataskaita

1. ĮVADAS

Tarybos reglamentas (EB) Nr. 389/2006[1] (toliau – Pagalbos reglamentas) yra paramos Kipro turkų bendruomenei pagrindas ir pagal jį būtina kasmet teikti ataskaitas Europos Parlamentui ir Tarybai. Pagalbos programos Kipro turkams tikslas – palengvinti Kipro susivienijimą skatinant šios bendruomenės ekonominę plėtrą, visų pirma ekonominę salos integraciją, abiejų bendruomenių tarpusavio ryšių ir tvirtų sąsajų bei ryšių su ES gerinimą ir pasirengimą taikyti ES *acquis*, išsprendus Kipro problemą.

2. PARAMOS PROGRAMAVIMAS

Nuo 2006 m. iki 2024 m. pabaigos veiksmams pagal Pagalbos reglamentą buvo numatyta skirti 726 949 162,93 EUR. 2024 m. rugsėjo mėn. 2024 m. metinei veiksmų programai skirta suma siekė 39 471 756,30 EUR[2]. 2021–2027 m. daugiametėje finansinėje programoje, kurios visas biudžetas siekia 240 mln. EUR, pateikta daugiametė šios programos perspektyva ir numatytas stabilus metinis finansavimas. Vis dėlto pagalbos programa, kurios tikslas – atitinkamai pasirengti visapusiškam *acquis* taikymui Kipro Respublikos teritorijos dalyse, kurių Kipro Respublikos Vyriausybė veiksmingai nekontroliuoja, ir jį palengvinti išsprendus Kipro problemą, yra išimtinai laikino pobūdžio.

Pagalbos reglamentu ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2020/2093, kuriuo nustatoma daugiametė finansinė programa[3], sudaromos sąlygos susivienijimo atveju atlikti peržiūrą.

3. ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Programa įgyvendinama tose Kipro Respublikos teritorijose, kurių Kipro Respublikos Vyriausybė veiksmingai nekontroliuoja (vyriausybės nekontroliuojamos teritorijos) ir kuriose *acquis* taikymas laikinai sustabdytas remiantis Stojimo akto protokolu Nr. 10. Parama įgyvendinama taikant tiesioginį ir netiesioginį valdymą.

Komisija veikia išskirtinėmis politinėmis, teisinėmis ir diplomatinėmis sąlygomis. Skiriant paramą pagal Pagalbos reglamentą nesiekiama šiose teritorijos dalyse pripažinti kitą valdžios instituciją nei Kipro Respublikos Vyriausybė. Kad programa būtų įgyvendinama laikantis patikimo finansų valdymo principų, reikalingos *ad hoc* priemonės. Tarp priimtų priemonių yra aktyvi sutarčių stebėsena ir paramos teikimas gavėjams, peržiūrėtos mokėjimo sąlygos, taip pat atsargus požiūris į naudojimąsi

---

1 2006 m. vasario 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 389/2006, nustatantis finansinės paramos priemonę Kipro turkų bendruomenės ekonominei plėtrai skatinti, ir iš dalies keičiantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2667/2000 dėl Europos rekonstrukcijos agentūros, (OL L 65, 2006 3 7, p. 5).

2 2024 m. rugsėjo 3 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimas, kuriuo priimama 2024 m. Kipro turkų bendruomenės veiksmų programa, (C(2024) 6106) – Sprendimas dėl 2024 m. pagalbos programos – Europos Komisija.

3 2020 m. gruodžio 17 d. Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) 2020/2093, kuriuo nustatoma 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa, (OL L 433I, 2020 12 22, p. 11).

bankų garantijomis. Didelę paramos dalį sudaro parama dotacijomis, dėl to reikalingas daug išteklių reikalaujantis valdymas.

Kipro turkų bendruomenė turi palaipsniui suderinti savo teisės aktus su *acquis*, kad, įsigaliojus visapusiškam sprendimui ir panaikinus *acquis* taikymo sustabdymą pagal protokolą Nr. 10, Kipras galėtų susivienyti, o pagal pagalbos programą finansuojamų projektų įgyvendinimas taptų paprastesnis.

Komisija įgyvendina atrinktus projektus per ES programos rėmimo biurą vyriausybės nekontroliuojamose teritorijos dalyse Nikosijoje. Komisijos atstovybė Kipre taip pat rengia susitikimus, seminarus ir spaudos konferencijas, bendrauja su Kipro visuomene visoje saloje, be kita ko, temomis, susijusiomis su pagalbos programa. Be to, ES informacijos centras, finansuojamas pagal pagalbos programą, vykdo įvairią komunikacijos ir matomumo didinimo veiklą, teikia informaciją apie ES politikos priemones, prioritetus ir veiklą, kuriais remiama Kipro turkų bendruomenė, taip pat propaguoja Europos kultūrą.

4. ĮGYVENDINIMAS ATASKAITINIU LAIKOTARPIU

4.1. Bendra apžvalga

Komisija ir toliau įgyvendina Pagalbos reglamentą siekdama pagrindinio tikslo – remti Kipro susivienijimą. Suradus visapusišką Kipro problemos sprendimą, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, vieningai spręs dėl reikiamų šio reglamento adaptacijų.

2024 m. teikiant paramą daugiausia dėmesio skirta tolesniam pavyzdinių iniciatyvų, pavyzdžiui, ES stipendijų programos ir pasitikėjimo stiprinimo priemonių, kuriomis remiamas Kultūros paveldo apsaugos techninis komitetas, Be žinios dingusių asmenų paieškos komitetas, abiejų bendruomenių techninių komitetų iniciatyvų įgyvendinimui, taip pat prekybos per Žaliąją liniją skatinimui ir sąlygų jai sudarymui.

Parama bendruomenės ekonominei plėtrai tebėra vienas svarbiausių programos elementų. Įgyvendinant privačiajam sektoriui ir maisto tvarkymo subjektams skirtus projektus, buvo teikiama parama pagrindinių ekonomikos sektorių standartams tobulinti. Buvo įdėta daug pastangų siekiant pagerinti su gyvūnų sveikata ir maisto sauga susijusią situaciją Kipro turkų bendruomenėje.

Komisija toliau teikė paramą Kipro turkų bendruomenei, kad būtų užtikrinta atitiktis ES standartams, nustatytiems dviejų priemonių rinkinyje, kurį Komisija priėmė 2021 m. ir kuriuo į saugomų kilmės vietos nuorodų (SKVN) registrą įtraukiamas sūris „Χαλλούμι“ („Halloumi“ / „Hellim“) bei nustatomos šio produkto vežimo per Žaliąją liniją sąlygos. Komisija taip pat toliau šaukė neoficialios darbo grupės dėl sūrio „Halloumi“ / „Hellim“ susitikimus, kuriuose dalyvavo abiejų Kipro bendruomenių suinteresuotieji subjektai.

2024 m. baigta kurti didelė ES finansuojama infrastruktūra, įskaitant Nikosijos kanalizacijos vamzdynų keitimą, vandens sistemų įrenginius, jaunimo sporto infrastruktūrą ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos sistemas. Famagustos kanalizacija buvo sutvarkyta kokybiškai, taip pat buvo bendrai atliktas tyrimas, susijęs su pirmąja abiejų bendruomenių saulės elektrine. Komisija toliau rėmė aplinkos sektorius, spręsdama salos masto svarbos klausimus, tokius kaip žiedinė ekonomika ir oro kokybė.

Vis dar labai trūksta paramos gavėjų pajėgumų, reikalingų siekiant veiksmingai įgyvendinti *acquis*, kai tik įsigalios visapusiškas sprendimas. Tačiau Kipro turkų

bendruomenė toliau darė didelę pažangą įvairiose srityse, pavyzdžiui, produktų saugos, kovos su pinigų plovimu, švietimo, statistikos ir aplinkos srityse, ir buvo nuolat suinteresuota dirbti papildomuose sektoriuose ir srityse.

Metų pabaigoje pagal pagalbos programą buvo sudarytos ir vykdomos 98 sutartys.

4.2. Pažanga siekiant konkrečių tikslų

Bendrasis šios pagalbos programos tikslas – palengvinti Kipro susivienijimą skatinant Kipro turkų bendruomenės ekonominę plėtrą, visų pirma ekonominę salos integraciją, abiejų bendruomenių tarpusavio ryšių bei ryšių su ES gerinimą ir pasirengimą taikyti *acquis*.

Siekiant kiekvieno Pagalbos reglamente nurodyto tikslo, 2024 m. vykdyta toliau aprašyta veikla.

4.2.1. 1 tikslas. Socialinės ir ekonominės plėtros skatinimas

Įgyvendindama pagalbos programą, Komisija toliau skatino ekonominę integraciją ir plėtrą, teikdama pagalbos paketus Kipro turkų bendruomenės mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), siekdama didinti konkurencingumą ir inovacijas. Atsižvelgiant į tai, kad MVĮ yra Kipro turkų bendruomenės ekonominės veiklos pagrindas, 2024 m. pradėta įgyvendinti nauja daugiametė paramos programa „eunite: SME“, kuria siekiama padėti Kipro turkų MVĮ laikytis ES standartų, remti inovacijas ir skatinti verslumą. 2024 m. 45 įmonėms, prekiaujančioms arba norinčioms prekiauti per Žaliąją liniją, skirta beveik 2 mln. EUR vertės dotacijų. Jos papildo daugiau kaip 2 554 dotacijas, kurios mažosioms ir vidutinėms įmonėms buvo suteiktos ankstesniais metais, todėl bendra dotacijų MVĮ vertė nuo pagalbos programos pradžios siekia daugiau kaip 27 mln. EUR.

2024 m. ekonominės konvergencijos srityje buvo tęsiamas bendradarbiavimas su Pasaulio banku makroekonominės stebėsenos, statistikos, prekybos palengvinimo ir Kipro turkų bendruomenės verslo aplinkos gerinimo srityse. Buvo atlikti trys pagrindiniai vertinimai, t. y. „Fiskalinės politikos poveikis pajamų pasiskirstymui Kipro turkų bendruomenėje“ (angl. *Distributional Impact of Fiscal Policy in the Turkish Cypriot community*), „Visiško skurdo ribos Kipro turkų ekonomikoje apskaičiavimas“ (angl. *Estimation of an absolute poverty line for the Turkish Cypriot economy*) ir „Kipro turkų bendruomenės gyvenimo lygio vertinimas“ (angl. *Living Standards Assessment for the Turkish Cypriot community*), o išvadas aptarė atitinkami suinteresuotieji subjektai. Jie atkreipė dėmesį į didelius Kipro turkų ekonomikai kylančius iššūkius ir galimybes ir padėjo pagerinti įrodymais grindžiamą politikos formavimą. 2024 m. buvo tęsiamas 2022 m. kovo mėn. pradėtas techninės pagalbos projektas rinkos priežiūros srityje. Juo siekiama diegti naują ir patobulintą metrologijos, standartizavimo, akreditavimo ir atitikties vertinimo praktiką. Glaudžiai bendradarbiaujant su privačiuoju sektoriumi, projektu padėta gerinti Kipro turkų bendruomenės verslo aplinką ir užtikrinti, kad vietoje pagamintos prekės atitiktų ES standartus. Šiame sektoriuje toliau bendradarbiaujama su TAIEX (techninė pagalba ir keitimasis informacija, angl. *technical assistance and information exchange*), ES priemonės, kuria remiamas su ES suderintų standartų taikymas, ekspertais.

Kipro turkų bendruomenėje įgyvendinant ES SKVN schemą, taikomą sūriui „Χαλλούμι“ („Halloumi“/„Hellim“), ES lėšomis toliau buvo teikiama techninė pagalba ūkininkams, maisto produktų gamykloms ir vietos įstaigoms, kad jie atitiktų ES SKVN schemos reikalavimus. Todėl iki 2024 m. pabaigos pagal SKVN schemą buvo sertifikuoti keturi sūrio „Halloumi“ / „Hellim“ gamintojai ir 24 Kipro turkų

bendruomenės ūkiai. Be to, pradėta rengti bandomoji avių ir ožkų veisimo programa, kuria siekiama padidinti pieno prieinamumą ir kokybę. Parama taip pat apėmė pagalbą gyvūnų ligų prevencijai, nustatymui ir tolesniam likvidavimui, taip pat gyvūnų sveikatos valdymui pagal ES standartus. 2024 m. 21 ūkiui ir trims pieninėms buvo suteikta 2,6 mln. EUR vertės dotacijų, siekiant padėti jiems laikytis ES gamybos procesų standartų ir padidinti gamybos pajėgumus. ES teikiant techninę pagalbą vyko ir abiejų bendruomenių ES neoficialios darbo grupės dėl sūrio „Halloumi“ / „Hellim“ susitikimai.

Parama ūkininkams ir maisto tvarkymo subjektams yra dalis platesnės ES paramos, skirtos Kipro turkų bendruomenės – dėl jos ekonominės ir socialinės reikšmės – kaimo pragyvenimo šaltiniams ir vystymuisi gerinti. 2024 m. pradėta įgyvendinti nauja daugiametė iniciatyva „eunite: AgriBusiness“, kuria siekiama i) stiprinti Kipro turkų bendruomenės praktinę patirtį žemės ūkio srityje, laikantis ES žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemos (ŽŪŽIS) principų, ii) gerinti ūkių konsultavimo paslaugas ir iii) skatinti inovacijas ir tvarų žemės ūkio ir kaimo aplinkos augimą.

Komisija toliau teikė paramą švietimo srityje, ypatingą dėmesį skirdama Kipro turkų bendruomenės profesiniam rengimui ir mokymui, mokymuisi visą gyvenimą ir mokytojų profesiniam tobulėjimui. Devyniose mokyklose parengti ir išbandyti 29 profesijų mokymo programų paketai, suburtos tikslinės grupės bei surengti pokalbiai su 114 mokytojų ir 88 mokiniais. Parengti ir mokykloms išplatinti kompleksinių sričių, pavyzdžiui, sveikatos ir saugos, verslumo, aplinkos apsaugos ir profesinės užsienio kalbos, vadovėliai. Visose Kipro turkų bendruomenės mokyklose buvo atliktas mokytojų profesinio tobulėjimo mokymo poreikių vertinimas. Jame nustatytos keturios pagrindinės temos (veiksmingas mokymas ir mokymasis, vadovavimas mokykloms, įtraukus švietimas, saugios mokyklos ir krizių valdymas). Kiekvienai iš jų buvo įsteigta po komitetą ir jie vėliau parengė atitinkamus mokymo modulius.

2024 m. Komisija toliau teikė paramą prekybai per Žaliąją liniją skatinti. Per Žaliąją liniją sėkmingai prekiaujama naujų rūšių perdirbtais maisto produktais bei su maistu besiliečiančiomis medžiagomis, jų buvo pateikta ir ES rinkai. Verslo bendruomenė buvo itin suinteresuota, kad būtų vis labiau laikomasi ES standartų. Tą rodė daugybė užklausų, skirtų vieno langelio principu veikiančiai ES sistemai Kipre, kuri teikia žinių, paramos ir tinklaveikos galimybių įmonėms ir prekiautojams, besidomintiems prekyba per Žaliąją liniją arba užsiimantiems ja. Nuo iniciatyvos pradžios 2023 m. pagal vieno langelio principu veikiančią ES sistemą specialiai pritaikyta parama teikiama 85 prekiautojams.

4.2.2. 2 tikslas. Infrastruktūros vystymas ir restruktūrizavimas

Remiantis Jungtinių Tautų vystymosi programa (UNDP), buvo toliau įgyvendinama ES Vietos infrastruktūros priemonė pagal šiuo metu su Komisija pasirašytus susitarimus dėl įnašų, kurių bendra vertė – 36,7 mln. EUR. Šia priemone padedama parengti ir įgyvendinti atitinkamas investicijas į vietos infrastruktūrą. Jos apėmė kanalizacijos vamzdyno „Trunk E“ keitimą Nikosijos miesto teritorijoje, vandens rezervuarų ir automatinių siurblių sistemų įrengimą Lefkėje, keturių mokyklų aprūpinimą sporto infrastruktūra ir įranga, taip pat fotovoltinės saulės energijos sistemų diegimą Lefkėje ir Kormakičio bendradarbiavimo centre.

Famagustos kanalizacijos taisymo darbai buvo užbaigti sėkmingai ir iki pranešimo apie darbus laikotarpio pabaigos 2024 m. gruodžio mėn. nebuvo pranešta apie jokius susijusius trūkumus. Be to, 2024 m. vasario mėn. buvo parengta ir Kipro

bendruomenėms pristatyta abiejų bendruomenių saulės elektrinės buferinėje zonoje galimybių studija.

Struktūrinės problemos, susijusios su sąvartyno eksploatavimu Kipro turkų bendruomenėje, tęsėsi ir 2024 m. Deja, anksčiau pastebėti trūkumai, susiję su prastu sąvartyno eksploatavimu ir valdymu, 2024 m. nebuvo pašalinti. Komisija tebėra įsipareigojusi padėti paramos gavėjui ištaisyti padėtį, jei bus priimti atitinkami strateginiai sprendimai dėl jo valdymo.

Siekdama pagerinti ir apsaugoti aplinką, Komisija toliau vykdė Kipro bendruomenių gebėjimų stiprinimo veiklą. 2024 m. šimtams aplinkos srities specialistų buvo surengti keli mokymo kursai ir praktiniai seminarai aplinkosaugos vadybos sistemų, aplinkos valdymo duomenų analizės, oro kokybės, žiedinės ekonomikos ar miškotvarkos ir kt. srityse. Be to, 2024 m. gruodžio mėn. Kipro aplinkos simpoziume trims dienoms susirinko abiejų bendruomenių pirmaujantieji aplinkos srities atstovai, kad aptartų bendras problemas ir aplinkos problemų sprendimus.

4.2.3. 3 tikslas. Susitaikymo skatinimas, pasitikėjimo stiprinimo priemonės ir parama pilietinei visuomenei

Be žinios dingusių asmenų paieškos komitetas, kuriam parama teikiama remiantis susitarimu dėl įnašo su JT vystymosi programos atstovais, tęsė darbą vietoje ir laboratorijose. Iki 2024 m. pabaigos iš visų 2 002 be žinios dingusių asmenų komitetas ekshumavo 1 186 asmenų palaikus, iš kurių 1 051 asmens palaikai buvo genetiškai identifikuoti ir grąžinti jų šeimoms.

2024 m. pasirašytas naujas susitarimas dėl 2,6 mln. EUR įnašo komiteto veiklai 2025 m. finansuoti. Iš viso 2006–2024 m. Be žinios dingusių asmenų paieškos komiteto veiklai remti ES skyrė 41,1 mln. EUR, t. y. 80 proc. visų komitetui per šį laikotarpį skirtų lėšų.

Svarbus pagalbos programos komponentas siekiant susitaikymo ir pasitikėjimo stiprinimo ir toliau buvo kultūros paveldo apsauga, vykdoma glaudžiai bendradarbiaujant su abiejų bendruomenių Kultūros paveldo apsaugos techniniu komitetu. 2006–2024 m. kultūros paveldo programai iš viso skirtas maždaug 30 mln. EUR ES finansavimas. Tai leido išsaugoti, struktūriškai remti, fiziškai apsaugoti arba atkurti 178 kultūros paveldo vietoves visoje saloje.

Kipro jaunimui kartu su Jungtinių pasaulio koledžų (angl. *United World Colleges*) organizacija skirta ES stipendijų programa suteikė devyniems Kipro graikų ir devyniems Kipro turkų mokslininkams galimybę studijuoti Jungtiniuose pasaulio koledžuose. Nuo programos sukūrimo 64 išskirtinių gabumų Kipro turkų ir Kipro graikų jaunuoliai baigė dvejų metų tarptautinę bakalaureato programą viename iš Jungtinių pasaulio koledžų, kurių tikslas – suvienyti žmones siekiant taikos ir tvarios ateities. Programa taip pat puoselėta įvairių bendruomenių jaunimo dalyvavimo skatinimo veikla ir skatinta lankyti trumpus kursus, kuriais siekiama suteikti jaunimui daugiau galimybių imtis teigiamų pokyčių savo visuomenėje.

Parama pilietinei visuomenei buvo teikiama ir 2024 m. Projektas „Pilietinė erdvė“, pagal kurį teikiama techninė pagalba pilietinės visuomenės organizacijoms, toliau padėjo stiprinti pilietinės visuomenės organizacijų pajėgumus ir skatinti pilietinės

visuomenės vystymuisi palankią aplinką, taip pat skatinti tinklaveiką ir bendrus veiksmus su Kipro graikų ir kitomis pilietinės visuomenės organizacijomis.

Pilietinės visuomenės organizacijos sėkmingai užbaigė projektus, susijusius su pacientų, darbuotojų, seksualinių mažumų ir tarptautinių studentų teisėmis, aplinkos apsauga, jaunimo vystymusi ir žiniasklaidos vaidmeniu per taikos kūrimo procesą. Pasirašyta nauja 1,7 mln. EUR vertės dotacijos sutartis, skirta Kipro dialogo forumo, kuriame dalyvauja abiejų bendruomenių šalys, profesinės sąjungos, verslo, profesinės ir darbdavių asociacijos ir pilietinės visuomenės organizacijos, veiklai remti, kad būtų kuriamos bendros vizijos ir priemonės, kuriomis remiamas susitarimo procesas. Paskelbtas naujas 2,25 mln. EUR vertės kvietimas teikti pasiūlymus, kurio tikslas – finansuoti pilietinės visuomenės organizacijų veiksmus, visų pirma žmogaus teisių, aplinkos ir abiejų bendruomenių pasitikėjimo stiprinimo srityse.

Žmogaus teisių platformos asociacija toliau sėkmingai įgyvendino ES finansuojamą tiesioginę dotaciją ir 2024 m. gavo papildomą finansavimą. Vykdant pagrindinę veiklą daugiausia dėmesio buvo skiriama teminėms sritims, įtraukiančioms lyčių lygybės aspektą, pavyzdžiui, kovai su prekyba žmonėmis, pabėgėlių teisėms ir LGBTI+ asmenų teisėms.

4.2.4. 4 tikslas. Kipro turkų bendruomenės priartinimas prie ES

Nuo 2022 m. Komisija bendradarbiauja su Gėtės institutu, kad įgyvendintų ES stipendijų programą.

Siekiant priartinti Kipro turkų bendruomenę prie ES, 2023–2024 mokslo metais Kipro turkų studentams buvo skirtos 126 stipendijos, kad jie galėtų lankyti ES šalių universitetus. Parengta absolventų strategija, kurią įgyvendinant absolventai, dalyvaudami įvairiuose renginiuose, gali užmegzti ryšius, įsitraukti ir pasinaudoti įgūdžiais ir galimybėmis.

Nuo 2007 m. stipendijas gavo daugiau kaip 2 275 studentai, programa apėmė daugiau kaip 100 universitetų 23 ES šalyse. Šiomis stipendijomis remiami studentai, studijuojantys pirmame bakalauro studijų kurse, magistrantūros ar doktorantūros programų studentai, taip pat tyrėjai ir specialistai, siekiantys toliau vystyti savo kalbinius ir profesinius įgūdžius kitose ES valstybėse narėse.

ES informacijos centrą valdo ES programos rėmimo biuras kartu su Komisijos atstovybe Kipre. 2024 m. šis centras, vykdydamas veiklą tiek internete, tiek gyvai, pasiekė aukštą matomumo lygį ir padidino informuotumą apie pagalbos programos poveikį ir ES vaidmenį ieškant sprendimo. 2024 m. vykdant ES informacijos centro veiklą ir kitus ES finansuojamus projektus surengta daugiau kaip 350 komunikacijos ir matomumo didinimo renginių, įskaitant Europos dienos šventes, kuriose dalyvavo apie 5 000 dalyvių. Per šį laikotarpį Komisija parengė 37 informacijos suvestines, brošiūras ir audiovizualinius produktus.

4.2.5. 5–6 tikslai. Kipro turkų bendruomenės rengimas priimti ir įgyvendinti acquis

Pagalbos reglamento 5 ir 6 tikslams įgyvendinti naudojama TAIEX priemonė. Ji padeda Kipro turkų bendruomenei pasirengti įgyvendinti *acquis*, atsižvelgiant į jo taikymo sustabdymo panaikinimą, kai tik įsigalios visapusiškas sprendimas.

TAIEX priemonė tebėra svarbi siekiant pagalbos programos tikslų ir remiant prekybą per Žaliąją liniją. Su TAIEX priemone susijusi veikla buvo vykdoma 13-oje ES *acquis* sektorių, siekiant Kipro turkų bendruomenę priartinti prie ES standartų ir procedūrų. Iš viso surengta 110 ekspertų misijų ir vienas praktinis seminaras. Be to, toliau buvo

dedamos pastangos didinti visų teisinių tekstų, parengtų naudojantis TAIEX parama, duomenų bazę ir užtikrinti aukštos kokybės vertimą raštu ir žodžiu Kipro turkų bendruomenėje.

Parama prekybai per Žaliąją liniją (Tarybos reglamentas (EB) Nr. 866/2004) ir toliau buvo aktyviausia ir daug išteklių reikalaujanti TAIEX veiklos sritis. Komisijos įgalioti nepriklausomi ekspertai reguliariai vykdė šviežių vaisių ir daržovių, augalinių produktų, bulvių, medaus ir žvejybos laivų fitosanitarinius patikrinimus, siekdami užtikrinti, kad būtų laikomasi prekiaujamiems maisto produktams taikomų standartų. 2024 m. balandžio mėn. Kipro Respublikos sveikatos apsaugos ministerija paskelbė aplinkraštį, kuriuo leidžiama prekiauti per Žaliąją liniją dar šešių kategorijų perdirbtais maisto produktais, t. y. kava, limonadu, šaldytomis daržovėmis, užšaldytomis bulvėmis, actu marinuotais maisto produktais ir džiovintais džiuto lapais. Atlikdami vyriausybės nekontroliuojamose teritorijose esančių objektų atitikties patikras, TAIEX ekspertai užtikrino, kad būtų laikomasi ES lygmens standartų ir užtikrinta atitinkama kokybė.

4.3. Finansinis vykdymas (sutartys ir mokėjimai)

4.3.1. Sutarčių sudarymas

2024 m. Komisijos prisiimtų teisinių įsipareigojimų vertė siekė 37,5 mln. EUR.

4.3.2. Mokėjimai

2024 m. mokėjimai iš viso sudarė 40,4 mln. EUR (2023 m. – 37,3 mln. EUR).

4.4. Stebėsena

Komisija yra tiesiogiai atsakinga už daugumos projektų įgyvendinimą (tiesioginis valdymas). Komisijos tarnybos vykdo labai aukšto lygio stebėseną nuolat palaikydamos ryšį su rangovais, organizuodamos patikras vietoje, susitikimus vietoje ir iniciatyvinių komitetų posėdžius, taip pat vykdydamos aktyvesnį bendradarbiavimą su ES finansavimo vietos koordinatoriais. Paramos dotacijomis grupė toliau teikė techninę pagalbą Komisijai ir padėjo stebėti dotacijų sutarčių įgyvendinimą, kartu padėdama dotacijų gavėjams taikyti ES dotacijų sutarčių įgyvendinimo, be kita ko, antrinių viešųjų pirkimų, taisykles.

Komisija taip pat įgyvendina kelias sutartis netiesioginio valdymo būdu. Tokie įgyvendinantys subjektai, kaip Jungtinių Tautų vystymosi programa, Pasaulio bankas, Gėtės institutas ir Vokietijos tarptautinio bendradarbiavimo agentūra, teikia ataskaitas Komisijai pagal atitinkamus susitarimus dėl įnašo ir administracinius susitarimus. Komisija kasdien atidžiai vykdo šių veiksmų stebėseną.

4.5. Auditas ir kontrolė

2017 m. Vidaus audito tarnybos atlikto paskutinio audito rekomendacijos, susijusios su viešųjų pirkimų vidaus kontrolės tvarka, dabar jau visiškai įgyvendintos.

4.6. Įvertinimas

2022 m. paskelbtas nepriklausomas 2013–2018 m. laikotarpio pagalbos programos vertinimas. Vertinimo rezultatai buvo patenkinami. Atlikus vertinimą padaryta išvada, kad programa tebėra aktuali ir kad jos poveikis iš esmės buvo teigiamas. Jame patvirtinta Europos pridėtinė vertė ir pripažinta, kad programa padėjo išsaugoti suvienijimo perspektyvą. Taip pat pabrėžtas bendras programos nuoseklumas ir efektyvumas. Be to, vertinime pažymėta, kad vien pagalbos programa negali suvienyti Kipro; už tai tebėra atsakingos dvi Kipro bendruomenės.

4.7. Informavimas, viešinimas ir matomumas

2024 m. iš viso buvo surengta daugiau kaip 350 matomumo ir komunikacijos veiksmų, kad būtų atkreiptas dėmesys į Europos Sąjungos indėlį į Kipro turkų bendruomenės vystymąsi ir Kipro suvienijimo procesą. 2024 m. Komisija paskelbė specialią ataskaitą, kurioje supažindinama su įgyvendinant pagalbos programą dedamomis pastangomis siekiant visapusiško Kipro problemos sprendimo, kad būtų užtikrinta geresnė ateitis visiems Kipro gyventojams ir padedama pasiekti ilgalaikį saugumą ir stabilumą rytinėje Vidužemio jūros regiono dalyje[4].

4.8. Konsultacijos su Kipro Respublikos Vyriausybe

Buvo rengiami reguliarūs susitikimai su Kipro Respublikos Vyriausybės atstovais. Komisija toliau tikisi Vyriausybės bendradarbiavimo, kad būtų galima patvirtinti nuosavybės teises ir palengvinti abiejų bendruomenių techninių komitetų darbą. Komisija taip pat reguliariai susitinka su Kipro Respublikos užsienio reikalų ministerijos ir nuolatinės atstovybės ES atstovais.

5. IŠVADOS

Vykdydama veiklą pagal Pagalbos reglamento tikslus, Komisija toliau teikia paramą pagal Pagalbos reglamentą, siekdama palengvinti Kipro susivienijimą: tuo tikslu ji skatina Kipro turkų bendruomenės ekonominę plėtrą ir priartina ją prie Europos Sąjungos.

2024 m. teikiant paramą ir toliau daugiausia dėmesio buvo skiriama sritims, kuriose ateityje gali iškilti sunkumų dėl *acquis* laikymosi, kartu užtikrinant, kad nauji poreikiai būtų tenkinami efektyviai ir laiku.

Akcentuojant projektų aktualumą, išbaigtumą, atsakomybę ir tvarumą buvo pasiekta teigiamų rezultatų ir jais bus vadovaujamasi būsimose diskusijose dėl programavimo. Be to, vykdant strateginius veiksmus bus toliau dedamos pastangos siekiant didesnio ir ilgalaikio poveikio prioritetinėse srityse. Komisija yra pasiruošusi prireikus skirti išteklių, be kita ko, pagal pagalbos programą, suvienijimo deryboms, padedant Jungtinėms Tautoms, ir tolesniems su šiuo procesu susijusiems pokyčiams remti.

[4] European Commission (2024). *Delivering on EU support to the Cyprus settlement: A legacy and a vision*.